

Uvodnik ■ Editorial

Digitalizacija i religijski (kršćanski) odgoj i obrazovanje

Nikola Vranješ

Tema drugog broja časopisa *Religija i obrazovanje*. Časopis za teološko-religijska i pedagoška istraživanja (RiO) dobro se uklapa u suvremena nastojanja Crkve oko povezivanja kršćanskoga odgoja i digitalno-virtualne stvarnosti, tj. oko odgoja za neizbježnu, a ipak dobru i prikladnu kršćansku participaciju u toj stvarnosti. Uvod u te kratko predstavljajući ovoga broja časopisa dobro je započeti i prožeti mislima iz kratkog, ali vrlo simboličnog i značajnog interventa koji temu povezanosti digitalnih tehnologija i obrazovanja u pogledu njihove uporabe iz kršćanske perspektive sažima dubinski te suvremeno i realno. Radi se o ilustrativnim riječima pape Lava XIV., izrečenim u poruci prigodom LX. Svjetskog dana društvenih komunikacija od 24. siječnja 2026. godine, naslovljenoj *Zaštititi glasove i lica ljudi*. Kako je rečeno, riječ je o poruci za Svjetskog dana društvenih komunikacija, koji se ove godine slavi 17. svibnja.

Posvećujući poruku Crkvi, ali i svjetskoj javnosti, Papa temi digitalne tehnologije prilazi ponajprije s aspekta zaštite ljudske osobe i njezine neponovljivosti. U tome su smislu odgoj i obrazovanje za prikladan odnos prema digitalnim tehnologijama od presudne važnosti. Temu obrazovanja za prikladan odnos prema digitalnim tehnologijama, a posebno prema umjetnoj inteligenciji (UI), Lav XIV. uklapa u poruku o odgovornosti i suradnji svih ističući: „Svi smo pozvani na suradnju. Nijedno područje ne može se samo uhvatiti u koštac s izazovom vođenja digitalnih inovacija i upravljanja (*governance*) umjetnom inteligencijom. Prijeko je potrebno, stoga, uvesti zaštitne mjere. Sve zainteresirane strane – od tehnološke industrije do zakonodavaca, od kreativnih poduzeća do akademske zajednice, od umjetnika preko novinara do odgojitelja – svi moraju biti uključeni u izgradnju i provedbu informiranoga i odgovornoga digitalnoga građanstva. To je ono što obrazovanje ima za cilj postići: povećati naše osobne sposobnosti kritičkoga razmišljanja, procijeniti pouzdanost izvora i potencijalne interese koji

se kriju iza odabira informacija koje do nas dopiru, razumjeti psihološke mehanizme koji ih pokreću te omogućiti našim obiteljima, zajednicama i udrugama da razviju praktične kriterije za zdraviju i odgovorniju kulturu komunikacije. Upravo zbog toga razloga, pokazuje se sve hitnijim uvesti u obrazovne sustave na svim razinama opismenjavanje za medije, informiranje i umjetnu inteligenciju, što neke civilne institucije već promiču. Kao katolici, možemo i moramo dati svoj prinos tome da osobe – poglavito mladi – steknu sposobnost kritičkoga mišljenja i odrastaju u slobodi duha. Tu medijsku pismenost trebalo bi se, k tomu, integrirati i u šire inicijative cjeloživotnog obrazovanja, kojima će se doprijeti do starijih osoba i marginaliziranih članova društva, koji se često osjećaju isključenima i nemoćnima u pogledu brzih tehnoloških promjena.¹

Dobro je i korisno zamijetiti da se nastojanja uređivanja ovoga broja časopisa RiO skladno uklapaju u stremljenja crkveno-teološkog i religijsko-pedagoškog dijela akademske zajednice oko aktualizacije opisanog prinosa odgoju i obrazovanju na svim razinama razvitka i sazrijevanja osobe, prinosa koji će omogućiti što prikladniji odnos s digitalno-tehnološkom stvarnošću kao takvom, a osobito s uporabom nekih njezinih izdanaka kao što je umjetna inteligencija. S tim ciljem u ovom broju prezentiramo nekoliko vrijednih znanstvenih radova koji se skladno nadopunjuju, nudeći autentične elemente istraživanja kao i znanstvene osvrtne na neke teme i njihov suodnos u pogledu traženja prikladnih putova napretka u digitalno-virtualnom području.

Spomenuta tema komunikacije u naznačenom je smislu nekako prvotna, ali i trajno aktualna. Čovjek kao biće odnosa u digitalno-virtualnom svijetu postavljen je pred nove mogućnosti i nove izazove razvitka i značenja u prvom redu u pogledu komunikacije. Njegovoj relacijskoj naravi upravo digitalna tehnologija omogućuje neslućene mogućnosti izraza, ali otkriva i nova neistražena područja odgovornosti. Rad Slavka Sliškovića u tome smislu pogled svraća ponajprije na bogatstvo duge baštine Crkve u pogledu ostvarivanja različitih načina i sredstava komunikacije i prenošenja poruke evanđelja. Primjer Isusa i prvih učenika u tom je smislu polazna i uvijek nadahnjujuća točka oslonca za promišljanje i praksu. No, važno je uvidjeti i načine i sredstva komunikacije i prenošenja poruke Riječi kroz povijest, sve do danas. Pritom je od ključnog značenja i

¹ Lav XIV., Poruka za LX. Svjetski dan sredstava društvenih komunikacija (17. svibnja 2026.), *Zaštititi glasove i lica ljudi*. <https://ika.hkm.hr/novosti/papina-poruka-za-svjetski-dan-sredstava-drustvenih-komunikacija-2026/> (pristupljeno: 22. II. 2026.).

zamjećivanje, s jedne strane, pozitivnog crkvenog odnosa prema novim sredstvima komunikacije, potaknutim upravo novim tehnologijama, a s druge strane i crkvenog kritičnog razlučivanja nekih inačica njihova izričaja i djelovanja.

Digitalne tehnologije danas je u pogledu odgoja i cjelovitog prinosa razvitku osobe nužno sagledati pod vidom jedne nove vrste duhovnosti, tzv. digitalne duhovnosti. Jerko Valković stoga u svom radu polazi od činjenice sveprisutnog utjecaja digitalnih medija u suvremenoj kulturi, ali i izuzetno snažnog interesa za njihovo proučavanje unutar širokog kruga stručnjaka. Digitalni mediji omogućuju aktualizaciju ne samo novih načina komuniciranja nego i novih načina življenja i slavljenja vjere, tj. novih načina oblikovanja duhovnog iskustva. Pritom valja uočiti kako je upravo pod vidom odgoja za prikladan odnos prema digitalnoj stvarnosti bitno, s jedne strane, uočavanje elemenata ispravnog odnosa prema transcencijiji u okrilju virtualnoga, a s druge strane, izbjegavanje zamki svodenja duhovnosti u čisto individualističke okvire.

Na ta se promišljanja skladno naslanjaju ona koja Veronika s. Nela Gašpar teološki razlučuje u pogledu poimanja i življenja religioznosti u digitalnom dobu. Autorica je pritom usmjerena na pitanja vezana za oblikovanje kršćanskog identiteta u okviru digitalnog ozračja. Opasnosti koje se u tome kontekstu posebno ističu jesu privatizacija religije i usmjerenost na čovjeka kao na njezin subjekt. Ta su upozorenja u odgojnom pogledu posebno važna. Naime, oblikovanje kršćanskog identiteta u okvirima vjerujućeg subjekta bitno je određeno kršćanskim *credom* i nasljedovanjem Krista, što treba prepoznati ključnima i aktualizirati sačuvanima u njihovoj nepromjenjivosti pred različitim naletima individualizma, tzv. ovostrane duhovnosti.

Kao jedan od daleko najizazovnijih izdanaka digitalne tehnologije umjetna inteligencija postavlja sasvim nove standarde odnosa te međuljudske i humano-tehnološke interakcije. Pritom je posebno aktualno pitanje čovjeka kao slike Božje (*imago Dei*), što predstavlja jednu od ključnih postavaka kršćanske antropologije. Taras Barščevski u svomu radu u tome pogledu ponajprije ukazuje na temeljne oznake nekih suvremenih pristupa umjetnoj inteligenciji s ciljem prepoznavanja važnosti etičkih norma u njezinoj uporabi. Autor svoj rad usmjeruje i na razlučivanje suvremenih pristupa umjetnoj inteligenciji pod vidom supstancijalnih, funkcionalnih i relacijskih interpretacija koje se bave područjima odnosa i funkcionalnosti elemenata umjetne inteligencije. Dozivanjem u svijest biblijskih postavaka o čovjeku kao biću odnosa s Bogom, bližnjima i stvo-

renjem Barščevski upozorava na opasnost tzv. četvrtog odnosa, tj. odnosa u kojem čovjek pomoću tehnoloških izuma kao što je umjetna inteligencija nastoji postati „bog“. Teologija *imago Dei* zato predstavlja ključnu točku promišljanja o autentičnoj ljudskosti, ali i o autentičnom odnosu prema ljudskim izumima, što je neizostavno u kršćanskom odgoju u suvremenom ozračju.

Kao što je uočljivo, kršćansko obrazovanje u pogledu ostvarivanja prikladnog odnosa prema digitalno-virtualnom području od ključnog je značenja na svim razinama odgoja. U tom je smislu koautorski rad Josipa Jazvića i Domenica Bellantonija od posebnog značenja. Budući da se umjetna inteligencija prezentira kao tehnološko sučelje neslučenih mogućnosti razvitka i unapređenja, ali i potencijalno pogubnih posljedica u gotovo svim područjima ljudske stvarnosti, nužno je odgoj za prikladno digitalno-tehnološko djelovanje u sferi umjetne inteligencije ostvarivati što cjelovitije. To podrazumijeva i stjecanje boljeg psihoedukativnog znanja, što će omogućiti skladno aktualiziranje vještina i sposobnosti nužnih za prikladno djelovanje s izdancima i uređajima na bazi umjetne inteligencije. Stoga su logoterapija i egzistencijalna analiza Viktora Frankla, što ti autori u svome radu obrađuju u smislu dubinskog iščitavanja i ljudskog bića i edukativnih procesa, od velike pomoći u smislu vrednovanja određenih elemenata umjetne inteligencije u pogledu pospješivanja obrazovnih dinamika. Ti nam autori u naznačenom smislu omogućuju upravo produbljeno edukativno poniranje u nove mogućnosti umjetne inteligencije na odgojnom području, ali ne u nekom neodređenom smislu, već u sklopu kritičkog antropološkog propitkivanja i mogućnosti i opasnosti koje nastaju djelovanjem umjetne inteligencije, a s time i ljudske slobode i odgovornosti. Posebna se vrijednost toga rada krije u činjenici njegove konkretnosti u pogledu istraživanja i obrade nekih elemenata generativne umjetne inteligencije i to upravo u pogledu humanizirajućeg obrazovanja unutar nekih modela odgoja, kao što su tzv. igre uloga i praćenje studenata u kreiranju nacрта projekta njihova života.

Kršćanski odgoj pod prizmom odnosa prema digitalno-tehnološkoj stvarnosti s radovima ovoga broja časopisa RiO itekako može i treba biti obogaćen novim teorijskim uvidima i prijedlozima za ostvarivanje. Njemu na svoj način pridonose i primjeri i poticaji kršćanskom sazrijevanju koji su i u ovom broju časopisa doneseni u odlomku *Izvjješća*. Riječ je o nekoliko izvješća eminentnih domaćih stručnjaka iz različitih disciplina kao sudionika Okruglog stola održanog na KBF-u u Zagrebu prigodom obilježavanja 25. obljetnice smrti prof. dr. sc. Ane Gabrijele Šabić 5. listo-

pada 2025. godine. Vrijedni poticaji cjelovitu kršćanskom odgoju i sazrijevanju sadržani su i u riječima mons. dr. Ivana Šaška, pomoćnog biskupa zagrebačkoga, u njegovoj pozdravnoj riječi prigodom dodjele potvrda o završenom *Programu Teološko-katehetskoga doškoloovanja za vjerski odgoj u predškolskim ustanovama* (8. naraštaj; ak. god. 2024./2025.) i o završenom *Programu 'Teološka kultura'*, koji je održan na 8. studenoga 2025. godine na KBF-u u Zagrebu. Uvjereni smo da će cjelovitom kršćanskom odgoju u suvremenom digitalnom ozračju pridonijeti i nekoliko recenzija i prikaza vrijednih recentno objavljenih knjiga. Na taj je način, naime, i u ovom broju časopisa zaokružen niz zamišljenog teorijsko-znanstvenog i dijelom praktičnog prinosa religijskom (kršćanskom) odgoju s naglaskom na specifičnoj temi njegove povezanosti s aktualnim digitalnim ozračjem.